

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE ÇOCUKLAR
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Engin ASLANARGUN*

Filiz TAPAN**

ÖZET

Erken çocukluk eğitimi çocukları ilköğretime hazırlayan, evdeki eğitim ve yetiştirme olanaklarını destekleyen, dil ve sosyal açıdan var olan eşitsizlikleri erken dönemde ortadan kaldırmayı amaçlayan bir programdır. Bu araştırmada çocukları okul öncesi eğitime devam eden ailelerin bu eğitimden beklentileri, beklentilerinin karşılanma düzeyi ve çocuklarında gözledikleri değişimlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni ile yürütülen çalışmada Düzce ilinde, çocuğu okul öncesi eğitime devam etmiş 8 anne, amaçlı, homojen örnekleme yöntemiyle sosyo-ekonomik ve eğitim seviyesi düşük ailelerden seçilmişlerdir. Araştırma bulgularına göre çocukların kendini ifade etme yeteneğinin geliştiği, sosyalleştiği, ailesi, akranları ve öğretmenleriyle daha kolay iletişime geçebildiği, dolayısıyla akademik ve sosyal olarak daha fazla doyum sağladığı ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: okul öncesi eğitim, sosyalleşme, kendini ifade etme, beklentiler.

PRESCHOOL EDUCATION AND ITS
EFFECTS ON CHILDREN

ABSTRACT

Early childhood programs prepare children for primary education; they provide opportunities to enhance and complement their educational experiences at home and can help combat linguistic and social disadvantages. The purpose of this study is to determine the expectations of the families whose children receive preschool education, families' levels of the fulfillment of their expectations, and

---

* Yrd. Doç. Dr. Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, enginaslanargun@gmail.com, 0505 660 6044

** Okutman, Düzce Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü, fise_zeze_81@hotmail.com

the changes they observe in their children. Data collection was done, using a qualitative research method, namely, semi-structured interviews in Düzce with eight mothers with low socio-economic status and educational level whose children received preschool education. The results reveal that preschool education help children develop their ability to express themselves, socialize, establish communication with their families, peers, and their teachers, thus, develop more academically and socially.

Key words: preschool education, socialization, self-expressiveness, expectations.

1.GİRİŞ

Eğitim doğum öncesinden başlayıp yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bu süreçte bireyin olgunlaşmasına paralel olarak ortaya çıkan kritik dönemler vardır. Okul öncesi ya da 0-6 yaş olarak tanımlayabileceğimiz bu dönem insan gelişimi açısından önemli kabul edilmektedir. Zihinsel gelişimin büyük oranda bu dönemde tamamlandığının bilinmesi, okul öncesi dönemde uygulanacak etkinliklerin ve sunulacak eğitimin önemini arttırmaktadır. Erken çocukluk eğitimi veya okul öncesi eğitim olarak adlandırılan 0-6 yaş dönemi çocuklarının eğitimi ile ilgili tartışmalar oldukça eskiye dayanmaktadır. Batı tarihinde Aristo ve Eflatun'un görüşlerinde bu dönem çocuklarının eğitimine ilişkin ifadeler rastlanmakta, J.J.Rousseau'nun bu döneme ilişkin kitap yazdığı bilinmekte, genel anlamda 18. yüzyılın başlarından itibaren kurumsal olarak okul öncesi dönemin önem kazanmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Türk tarihinde erken çocukluk eğitiminin Fatih Sultan Mehmet zamanında kurulan 'Sıbyan Mektepleri'ne kadar dayandığı, dini ve temel sosyal bilgilerin verildiği bu kurumlarla birlikte 'Daruleytam' adı verilen kimsesiz çocukların barınma ve eğitim ihtiyaçlarının karşılandığı kurumların varlığından söz edilmekte, zorunlu olmayan bu okullara 5-6 yaşlarındaki kız ve erkek her çocuğun gidebileceği belirtilmektedir. Cumhuriyetin ilan edildiği yıldan 1930'lara kadar 92 okulöncesi eğitim kurumu, 32 öğretmen ve 3895 öğrenci varken; bu sayı 2008-2009 öğretim yılında 23.653 kurum, 29.342 öğretmen ve 804.765 öğrenci sayısına ulaşmıştır. Cumhuriyet'ten günümüze kadar olan gelişmelere bakıldığında okulöncesi eğitimde ileriye dönük oldukça önemli gelişmelerin gerçekleştirildiği ancak, özellikle okullaşma oranında istenilen düzeye gelinemediği ifade edilmektedir (Akyüz, 2004, 79-314; Derman vd. 2010: 563).

Kurumsal anlamda okul öncesi eğitimle ilgili tartışmaların 20. yüzyılın başlarından itibaren yoğunlaştığı, politikaların geliştirildiği ve uygulamaya geçildiği anlaşılmaktadır. İdeolojik eğitim sürecinde okul öncesi eğitim insan zihninin şekillendirilmesinde önemli bir dönem olarak görülmüştür. 1917 yılında Rusya'da gerçekleştirilen Bolşevik Devrimi ile "*bir mühendislik çalışması*" olarak ideal insan

yetiştirme projesinin temeli o dönemde atılmış ve dünyanın dikkatini çekecek derecede erken çocukluk eğitime önem verilmiştir. 1930'lu yıllarda dünya basınında bu eğitim yer almıştır (Valkonava, 2009: 211). ABD' de çocuk eğitimi ile ilgili tartışmaların daha önceye dayandığı belirtilmesine karşın somut adımların hükümetlerce İkinci Dünya Savaşından sonra atıldığı belirtilmektedir. 1960'dan itibaren bu alanda programlar geliştirilmekte ve önemi üzerine yaygınlaştırma çalışmaları yürütülmektedir (Suh-Ruu vd. 2005; Karch, 2010: 219).

Türkiye'de de dünya genelindeki gelişmelere ve eğilimlere paralel olarak okul öncesi eğitime verilen önemin gittikçe arttığı ve diğer eğitim öğretim kademelerine göre daha fazla vurgulandığı görülmektedir. Özellikle 2000 yılından sonra göreve gelen hükümetlerin eğitimde en önemli önceliklerinin okul öncesi eğitim olduğu, bu alanda öğretmen alımlarının diğer branşların üzerinde seyrettiği, üst düzey eğitim ve kamu yöneticilerinin bu yaygınlaştırma sürecine aktif destek verdikleri gözlenmektedir. 1990-91 yıllarında yüzde 5,1 olan okullaşma oranı 2004-2005 de yüzde 16'ya (TÜSİAD, 2005), 2009 da ise yüzde 29 düzeyine (Derman vd. 2010: 564) ulaşmıştır. OECD ülkelerinin yarısından fazlasında 3-4 yaş grubundaki çocukların yüzde 70'inden fazlası okul öncesi eğitime devam etmektedir. Bu yaş grubundaki okullaşma oranının OECD ülkeleri ortalaması yüzde 72; AB (19) ülkeleri ortalaması ise yüzde 80'dir. Üç yaş, okul öncesi için artık evrensel bir alt sınır olarak kabul edilmektedir. OECD ülkelerinin hemen hemen tümünde 5 ve 6 yaşlarda tam okullaşmanın sağlandığı görülmektedir. 3-4 yaş grubunda okullaşma oranı; Belçika, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Yeni Zelanda, İspanya, İngiltere ve Estonya gibi ülkelerde yüzde 90'ın üzerinde olduğu ifade edilmektedir. ABD' de 4 yaş grubu çocuklarının yüzde 75'i, 3 yaş grubunun yüzde 50'si kamuya veya özel sektöre ait okul öncesi kurumlarına devam etmektedir (Suh-Ruu vd. 2005; UNICEF, 2007: 14; Karch, 2010: 219; OECDa, 2010: 14).

OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'deki erken çocukluk eğitimi oranının oldukça gerilerde kalması, nüfus yoğunluğu, annelerin çalışma hayatına katılması, sosyolojik yapı, yerleşme ve eğitime ayrılan bütçe oranı ile açıklanmaktadır (Oktay, 1993: 39; TÜSİAD, 2005). Özellikle annelerin çalışma hayatının içinde yer alması ile okul öncesi eğitim kurumlarının yaygınlaşması arasında doğrudan ve zorunlu bir ilişki vardır. Gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne katılma oranları ile bu kurumların gelişmesi ve yaygınlaşması aynı dönemlerde denk gelmektedir. ABD ve Kanada gibi ülkelerde 6 yaşından küçük çocuğu olan annelerin işgücüne katılım oranı yüzde 65 ile 75 düzeyinde gerçekleşmektedir (Nomaguchi, 2006: 1341; Karch, 2010: 220). Bu ülkelerde okul öncesi eğitim kurumları zorunlu olarak yaygınlaşmakta ve bu dönemde okullaşma düzeyleri yüksek seyretmektedir.

1.1.Okul Öncesi Eğitimin Önemi

Bir ülkenin ekonomik ve sosyal açıdan gelişmesi için iyi eğitilmiş nüfusun önemi oldukça önemlidir. Bu nedenle toplumlar, çocuk ve yetişkin bütün bireylerin eğitim olanaklarından yararlanması için özel ilgi gösterirler. Erken çocukluk eğiti-

mi de çocukları ilköğretime hazırlayan, evdeki eğitim ve yetişme olanaklarını destekleyen, dil ve sosyal açıdan var olan eşitsizlikleri erken dönemde ortadan kaldırmayı amaçlayan bir programdır. Okul öncesi eğitim, çocuğun doğduğu günden temel eğitime başladığı güne kadar geçen 0-6 yaş arasındaki dönemi kapsayan ve çocukların daha sonraki yaşamlarında çok önemli bir yeri olan; fiziksel, zihinsel, sosyal-duygusal ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, gelişim ve eğitim süreci olarak tanımlanmaktadır. Çocukların özellikleri bilinmeden ve bilinçsizce yapılan eğitim, çocuğun tüm yaşamını olumsuz yönde etkileyecek bir sürecin başlangıcı olabilir. Bu süreçte, okul öncesi döneme yönelik eğitim programlarının çocuklar ve aileleri üzerinde olumlu etkileri olduğu yapılan çalışmalarda vurgulanan bir nokta olarak ön plana çıkmaktadır (Günalp, 2007: 5; OECD, 2010: 294).

Ekonomi göstergeleri yükseldikçe, ekonominin kaynağı olan insanın önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Daha erken yaşlarda yapılan yatırımların daha yüksek oranlarda geri dönüşünün olduğu ifade edilmektedir (Rudd vd. 2007: 2). İnsan beynini temel alan çalışmalarda, çocukların duyuşsal ve bilişsel olarak doğumdan beş yaşına kadar kritik bir dönem geçirdikleri ve daha sonraki gelişimlere temel olabilecek birçok öğrenmenin bu dönemde gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu dönemde bilişsel, duyuşsal, dil gelişimi ve sosyal beceriler alanlarında beyin hücrelerinde önemli gelişmelerin ve hazır bulunuşlukların olduğu vurgulanmaktadır. Beyin üzerine yürütülen çalışmalar ile erken çocukluk eğitiminin faydaları üzerine yapılan ekonomi analizleri yan yana getirildiğinde, okul öncesi dönemle ilgili yapılan yatırımların önemi ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda insan öğrenmesi, formal eğitimden çok önce başlamakta, okul ile hayata ilişkin yaşanan başarı veya başarısızlığının temelini oluşturmaktadır. Bu anlamda eğer daha önceleri olumsuz öğrenme deneyimleri yaşanmış veya yanlış alışkanlıklar kazanılmışsa okul döneminde bu olumsuzlukların düzeltilmesi için oldukça geç olabilmektedir. Erken dönemde başlanılan eğitim etkinlikleri ile yapılan yatırımların karşılık bulması arasında güçlü bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Okul öncesi eğitim programları ile çocuklara kendini tanıma, kültürünün ve diğer kültürlerin farkında olma, analitik düşünme, sosyal, iletişimsel, algısal-devimsel, problem çözme, yaratıcılık ve estetik beceriler gibi yeterliklerin kazandırılması hedeflenmiştir. ABD’de 18 yaş altındaki çocukların yüzde 20’ sinin göçmen çocuğu olduğu ve bunların düşük gelirli, evlerinde farklı bir anadil konuşulan, eğitim açısından yetersiz aile çocukları olduğundan erken çocukluk eğitimi ile bunların entegrasyonun daha etkili olacağı savunulmaktadır (Oktay, 1993: 37; Senemoğlu, 1994: 22; Powell, 2001; Magnuson vd. 2006: 1244; Rudd vd. 2007: 5).

Okul öncesi eğitimin gelişim ve yaygınlaşma düzeyi incelendiğinde ülkeler düzeyinde farklılıklar olmasına karşın bütün dünyada bu konuda bilinçlenme ve hassasiyet olduğunu söylemek mümkündür. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile ilgili istatistiklerde okul öncesi dönemde ulaşılan okullaşma oranı önemli bir gösterge olarak kabul edilmekte, bu doğrultuda sosyal politikaların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması çalışmalarına özel vurgu yapılmaktadır. Toplumsal ve kültürel neden-

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

lerden dolayı okul öncesi eğitim düzeyi ülkeden ülkeye farklılık göstermesine karşın, bu konunun daha fazla vurgulanmasının birçok ortak nedeni olduğu ileri sürülmektedir. Bunlar (Erbay, 2008: 6):

- ✓ Geniş aileden, çekirdek aileye dönüşen aile yapısı,
- ✓ Kentleşme ile birlikte akraba ve yakınlarının çocuk bakımı ile ilgili desteğinin azalması,
- ✓ Kadınların artan eğitim düzeyi ve bununla birlikte ev dışında çalışma fırsatlarının artması,
- ✓ Kültürel eşitsizliklerin, eğitimde fırsat eşitliğini engelleyici yönünün dengelenmesi,
- ✓ Özellikle şehirleşme ile birlikte artan sınırlı mekânlara sahip apartman tipi yaşama geçilmesi, böylece çocukların yaşlıları ile birlikte bulunmalarının ve hareket imkânlarının büyük ölçüde sınırlanması,
- ✓ Ailelerin, çocuklarının eğitiminde bazı yetersizliklerinin bulunduğunu fark etmeleri,
- ✓ Çocuk psikologlarının araştırmalarında ortaya çıkan sağlık ve büyüme ile ilgili bilgiler.

Çocuklara okul öncesi eğitim ile dil, duygu, öz bakım, yaratıcılık ve üst öğrenime hazırlık gibi temel konularda bilişsel ve duyuşsal yönden bazı yeterlikler kazandırmak hedeflenmektedir. Okul öncesi eğitim programı ile gelişimsel gereksinimleri karşılayıp gelişim alanlarının birbiri ile dinamik etkileşimini destekleyerek, çocuğun bütün gelişim alanlarındaki davranışlarını daha üst düzeye çıkarmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda okul öncesi eğitim programlarının Türkçe, dil, oyun, müzik, sanat, okuma - yazmaya hazırlık çalışmaları, fen ve doğa, drama vb. gibi etkinlikleri içermesi gerektiği belirtilmektedir (Eurodice, 2010: 15). Okul öncesi dönemde çevre eğitiminin önemi doğal çevrenin korunması ve çocuğun sağlıklı gelişimi bağlamında da değerlendirilmektedir. Bu yaşlarda çocuklar çevreye karşı saygıyı ve koruma duygularını geliştiremezlerse, bunu ileriki yaşlarda başarmasının oldukça zor olduğu ifade edilmektedir (Kesicioğlu vd. 2009: 38).

Okul öncesi dönemde kazanılan duyuşsal ve sosyal yeterliklerin çocukların ileriki yaşamlarındaki akademik sosyal ve psikolojik çıktıları üzerindeki etkileri son yıllarda daha sık vurgulanmaktadır. Sosyal ve duyuşsal açıdan kendini geliştiren çocuklar akranları ile daha etkin iletişim kurabilmekte, daha çok arkadaş edinmekte, ailesi ve öğretmenleriyle kolay etkileşime geçebilmekte, akademik ve sosyal olarak daha fazla doyum sağlamaktadır. Akran grubu ile yoğun olarak etkileşim içerisinde olan çocukların, erken çocukluk döneminde dinleme, anlama ve dili kullanma yeteneklerinin de daha iyi geliştiği belirtilmektedir. Bu olumlu ilişki, okul öncesi eğitime başlarken sosyal özellikleri belirgin çocuklarda daha güçlü olarak gözlenmektedir. Okul öncesi eğitim ile matematik, okuma ve dil becerilerinin daha hızlı geliştiği araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır. Buna karşın, sosyal ve duyuşsal olarak geri kalan çocuklar, sosyalleşmekte zorluk çekmekte, reddedilme,

geri çekilme, davranış bozukluğu ve başarısızlık gibi yetersizliklerle karşılaşabilmektedir. Özellikle çocukların öğrenme ortamlarındaki iklimden daha çok etkilendikleri, öğretmen ile kurdukları duygusal iletişim ile öğrenmeye yönelik motivasyonlarının yükseldiği ifade edilmektedir (Killen vd. 1999: 497; Suh-Ruu vd. 2005; Magnuson vd. 2006: 1243; Mashburn vd. 2009: 686; McCabe vd. 2011: 511).

Erkek çocukluk eğitiminin, eğitim öğretim sürecine etkileri konusunda yapılan araştırma sonuçlarına göre çocuğun bilişsel gelişimine, okula hazır olmasına, daha çok sayıdaki çocuğun okulu tamamlamasına, çocukta belirli becerilerin gelişmesine, okula daha iyi uyumu ve devamlılığı sağladığına, sınıf tekrarını ve telafi programlarını önlediği ve okul başarısını arttırdığı ifade edilmektedir (TÜSİAD, 2005). Bunun için bazı ülkelerde haftada veya iki haftada bir aileler ziyaret edilmekte ve evdeki zamanın kaliteli yaşanması için anne babalarla planlar yapılmaktadır (Gormley, 2007: 637). Bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimin en hızlı olduğu dönem olarak kabul edilen 0-6 dönemini verimli değerlendirebilmek için çocuğun sahip olduğu potansiyelin çevresel uyarıcılarla en üst düzeyde desteklenmesi gerekmektedir. Nitelikli bir okul öncesi eğitim ortamının ileriki okul hayatında okuma becerisine, dolayısıyla dil becerisine ve okul başarısına katkı sağladığı belirtilmektedir. Erken çocukluk döneminde öğretmenin kullandığı dile bağlı olarak çocuklarda konuşma becerisinin ve kelime kapasitesinin daha iyi olduğu vurgulanmaktadır. Okul öncesi eğitimle ilgili yapılan araştırmalar hayat boyu devam eden etkileri ile ilgili olarak aşağıdaki hususları vurgulamaktadır (TÜSİAD, 2005; Barnett, 2008: 20; Dickinson vd. 2011: 12):

- ✓ Etkisi ve devamlılık süresi değişmekle birlikte, farklı okul öncesi eğitim programları çocukların öğrenmeleri ve gelişimleri üzerinde olumlu etki yapmaktadır.
- ✓ İyi planlanmış bir okul öncesi eğitim programı sonraki okul yıllarında başarı düzeyini yükseltmekte, çocuklukta ve yetişkinlikteki suça kanşma oranını düşürmektedir.
- ✓ Sosyo-ekonomik durumuna bakılmaksızın bütün çocukların okul öncesi eğitimden fayda sağladığı görülmesine karşın, maddi durumu iyi olmayan çocuklar en fazla faydalanan grupta yer almaktadır.

Ailelerin çocuklarını okul öncesi eğitim kurumuna bazı beklentiler içerisinde göndermektedir. Türkiye genelinde yapılan bir araştırmada (UNICEF, 2007) bu beklentiler sosyalleşme, kendine güvenme, arkadaşları ile iyi geçinme ve iletişim kurma, sevgi, saygı, paylaşma, bilgili olma, beceri kazanma, kendini geliştirme, okula uyum sağlama, okula hazırlanma şeklinde açıklanmaktadır. Sırasıyla sosyalleşme (yüzde 21), ilköğretime hazırlık (yüzde 20) ve çocuklarının kişisel gelişimlerine destek olunması (yüzde 16) yönünde beklentilerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bunların yanı sıra, özellikle bazı kırsal bölgelerde bakımı devretme (yüzde 2), okulöncesi eğitim kurumunun daha güvenli bir ortam olarak algılama (yüzde 5), çocukların Türkçe konuşması ve öğrenmesi (yüzde 5) konusunda beklentilerin olduğu dikkat çekmektedir. Aynı araştırmada göndermeme nedenleri olarak ise

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

sırasıyla *ekonomik koşullar, çocuğun küçük olarak algılanması, okuldaki uygulamalara ilişkin kaygılar, annelik rolünün algılanması ve taşıma sistemine güvensizlik* faktörleri gösterilmektedir. Ailelerin okul öncesi eğitim kurumları ile iletişimlerinin yeterli düzeyde olmadığı öğretmen görüşlerine göre ifade edilmesine (Özgan, 2010: 505) karşın diğer eğitim kademeleri ile karşılaştırıldığında en yoğun aile ilgisi ve katılımının okul öncesi dönemde olduğu söylenebilir.

Okul öncesi dönemde çalışan anneler ile çocukları arasındaki iletişim ve annelerin çalışmasının çocuklarının sosyo-duygusal gelişimlerine etkileri üzerine yapılan çalışmalar, çocuğun doğumunu izleyen ilk yıl dışında olumsuz bir etkinin gözlenmediğini belirtmektedir. Buna karşın ilk yıl dışında anneleri çalışan ve ev dışında bakılan çocukların bilişsel gelişimlerinin ve sosyo-duygusal uyumlarının anneleri tarafından bakılan akranlarına göre daha iyi olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır. Bununla birlikte bazı çalışmalarda dört yaşında bazı çalışan anne çocuklarında ev dışında bakılmaktan kaynaklanan düzensiz duygusal davranışlar ile kelime kapasitesi açısından evde bakılan akranlarına göre düşük performans gözlemlendiği ileri sürülmektedir. Çalışmaların ayırt edici olmaması ve farklı sonuçlara ulaşması anneleri çalışan çocuklar için avantaj ve dezavantajın bir arada olmasından kaynaklanmaktadır. Annelerin çalışması evin geliri açısından olumlu bir durum iken çocuğa zaman ayırma ve bakılma ortamlarının niteliksizliği gibi durumlarda olumsuz değerlendirilmektedir (Nomaguchi, 2006: 1342). Bu anlamda çocukla geçirilen zamanın süresinden çok niteliği ve çocuk açısından taşıdığı anlam önem kazanmaktadır. Çocukların evdeki zamanının kaliteli yaşanması için ailelere önemli görevler düşmektedir. Buna göre anne-baba ile kurulacak nitelikli iletişim çocukların çözüm üretme ve yaratıcı düşünmesini teşvik etme, okuma düzeyini destekleme ve kendi gelişim süreçlerinin bilinçli ve aktif bir katılımcısı haline gelmektedir (Powell, 2001: 33).

Bu araştırmada çocukları okul öncesi eğitime devam eden ailelerin bu eğitimden beklentileri, beklentilerinin karşılanma düzeyi ve çocuklarında gözledikleri değişimlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda ailelere yöneltilen soruları iki kısımda değerlendirmek mümkündür. Birinci bölümde ailelerin okul öncesi eğitimden beklentileri belirlenmeye çalışılmış, ikinci bölümde ise okul öncesi eğitim ile çocuklarında gözlenen kendini ifade edebilme, duyduklarını ve gördüklerini ifade edebilme becerilerinin hangi düzeyde gerçekleştiği irdelenmiştir.

2. YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni ile yürütülmüştür. Düzce ilinde, çocuğu okul öncesi eğitime devam etmiş 8 anne amaçlı, homojen örnekleme yöntemiyle sosyo-ekonomik ve eğitim seviyesi düşük ailelerden seçilmişlerdir. Olgubilim deseni, farkında olunan fakat derinlemesine ve ayrıntılı araştırılmasına ihtiyaç duyulan konulara odaklanılmasıdır. İnsanların sosyal dünyalarını anlayabilmek için günlük yaşamda kullandıkları yapıların ve ilişkilerin çözümlenmesi, sözel ve yazılı metinlerde saklı olan anlamların ortaya çıkarılması-

dır. Homojen örnekleme ise, küçük ve benzeşik bir örnek oluşturmak amacıyla, benzer özellikleri taşıyan belirgin bir alt grup üzerinde özel bir durum veya süreç hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için çalışılmasıdır (Snape vd. 2003:12-79; Yıldırım vd 2005: 72-109).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu çocuğu okul öncesi eğitim alan 8 anne oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni ile yürütülen çalışmada Düzce ilinde, çocuğu okul öncesi eğitime devam etmiş 8 anne amaçlı, homojen örnekleme yöntemiyle sosyo-ekonomik ve eğitim seviyesi düşük ailelerden seçilmişlerdir. Verilerin analizinde betimsel ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Buna göre veriler kodlanmış, kodlanan verilerden temalar oluşturulması yoluna gidilmiş ve bu doğrultuda bulgular tanımlanarak yorumlanmıştır. Katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Bilgiler

İsim	Eğitim Durumu	Kişisel Bilgiler
1.Katılımcı	Okur-yazar	42 yaşında, ev hanımı, 3 çocuk
2.Katılımcı	İlköğretim.	33 yaşında, ev hanımı, 2 çocuk
3.Katılımcı	İlköğretim.	42 yaşında, ev hanımı, 1 çocuk
4.Katılımcı	İlköğretim	38 yaşında, ev hanımı, 2 çocuk
5.Katılımcı	İlköğretim	30 yaşında, ev hanımı, 2 çocuk
6.Katılımcı	İlköğretim	32 yaşında, ev hanımı, 2 çocuk
7.Katılımcı	Okur-yazar	50 yaşında, ev hanımı, 5 çocuk
8.Katılımcı	İlköğretim	33 yaşında, ev hanımı, 2 çocuk

Görüşmeye katılan anneler 32-50 yaş aralığında olup eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik açıdan benzer konumdadırlar. Hepsi ev hanımı olan annelerin bir kısmı ev ekonomisine ziraat, hayvancılık ve el işleri ile destek sağlamaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada görüşme tekniği kullanılmış, geçerliği ve güvenilirliği arttırmak için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırma konusu kapsamında, okul öncesi eğitim programı incelenmiş, görüşme formundaki sorular bu alanın eğitim amaçlarını kapsayacak nitelikte hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular

açık uçlu olup soruların bir kısmının altında alternatif sorular ve sondalar yer almaktadır. Görüşmeler, katılımcılara konu hakkında bilgi verilerek onların uygun gördüğü zamanda, evlerinde samimi bir sohbet ortamında gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Katılımcıların isimleri gizlenerek çalışmada kod isimler kullanılmıştır. Görüşmeler ortalama 30 dakika sürmüştür, katılımcıları yönlendirecek ifadelerden kaçınılmış, ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve katılımcılara görüşme sonunda dinletilmiştir. Görüşmede gözlem yöntemi de kullanılmıştır. Görüşmeler sonunda elde edilen veriler doküman haline getirilerek betimsel bir analiz için çerçeve oluşturulmuştur. Kavramsal çerçeve ile uyumlu veriler bulgular halinde tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Verilerin bulgular halinde tanımlanması ve sunumu aşamalarında kolay anlaşılabilir bir dil kullanılmasına özen gösterilmiş ve gereken yerlerde doğrudan alıntılar yapılmıştır.

3. BULGULAR VE SONUÇLAR

Elde edilen verilerin içerik analizi sonunda bazı temaların ön plana çıktığı görülmüştür. Görüşlerine başvuru alan annelerin çocuklarında gözlemledikleri en önemli değişiklikleri vurgulayan ve en fazla tekrar edilen kavramlar üst kavramlar altında toplanmıştır. Buna göre okul öncesi eğitimin çocuklarına kazandırdıkları açısından annelerin görüşleri üç tema altında analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Bunlar:

1. Okul Öncesi Eğitimden Beklentiler,
2. Kendini İfade Edebilme,
3. Gördüklerini ve Duyduklarını Anlatabilme

3.1. Okul Öncesi Eğitimden Beklentiler

Bu tema altında ailelerin çocuklarını okul öncesi eğitime gönderme sebepleri ve eğitim sonunda çocuklarında gözlemledikleri değişimler incelenmiştir. Ailelerin çocuklarını okul öncesi eğitimden beklentileri gelişimsel, kurumsal, eğitimsel, sosyal ve kişisel düşüncelerden kaynaklandığı veli görüşlerinden anlaşılmaktadır. Çocuğun *gelişim özellikleri* ile ilgili en fazla tekrarlanan ifadeler çocuğunun el becerisi, algısı, konuşması ve dinleme yeteneğinin gelişmesine ilişkin beklentilerdir. Okul öncesi *eğitimin kurumsal yapısı* ile ilgili olarak aileler; okulun tam gün olması, zorunlu olması, okulun mesafe olarak evlerine yakın olması ve eğitimcilerin daha deneyimli olmaları gibi sebepler belirtilmiştir. Aileler *eğitim ihtiyacı* ile ilgili beklentilerini çocuğun daha iyi bir eğitim alması, birinci sınıfta daha başarılı olması, okula adapte olması, bilginin farkına varması, okulla ilgili sorumluluk alması şeklinde ifade etmişlerdir. *Çocuklarının sosyalleşmesi* ile ilgili olarak aileler; arkadaş edinmesi, çevresinin gelişmesi, içine kapanıklıktan kurtulması ve paylaş-

mayı öğrenmesi gibi beklentilerle çocuklarını okul öncesi eğitime gönderdiklerini ifade etmişlerdir. *Kişisel duygu ve düşüncelerden* kaynaklanan beklentiler olarak çocuğunun evde canı sıkılmasın, sokakta çok vakit geçirmesine engel olma ve annenin çocuğu takip etme durumu, ne öğretildiği ve nasıl bir eğitim verildiği ile ilgili merak duygusu vurgulanmaktadır. Ailelerin belirttiği ortak görüş; *okul öncesi eğitimin çocuklarının eksikliğini tamamlamada, yeteneklerini geliştirme ve pekiştirme, çocuklarının yaşadığı bazı sorunların çözümünde* olumlu etki yaptığı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Aileler çocuklarında bazı gelişmeler gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Bunlar *okul ortamına uyum ve ilgi, okulla ilgili kavramları kullanma sıklığı, okul ve eğitimle ilgili bilgilenme, fiziksel, sosyal-duygusal, dil, öz bakım becerileri ve bilişsel* niteliklerle özetlenmektedir. Ailelerin bu beklenti ve gözlemleri UNICEF' in (2007) araştırma sonuçlarıyla da desteklenmektedir. Okul öncesi eğitimin gereksiz olduğunu düşündüğü için ilk başta göndermemiş fakat daha sonra okul tarafından ikna edilen ve çocuğunu okula gönderen 8.Katılımcının ifadeleri önemlidir:

“.....makas tutmayı ve kalem tutmayı öğrendi. Bunları hiç bilmiyordu. Çocuğum çok hareketli idi okulun ortamında daha da sosyalleşti ve hareketleri arttı. Zorla da olsa gönderdiğim iyi oldu çocuğum okula hazırlandı.”

Ekonomik koşullar, çocuğun küçük olarak algılanması, okuldaki uygulamalara ilişkin kaygılar, annelik rolü algılanması, taşıma sistemine güvensizlik gibi sebeplerle (UNICEF, 2007, 6) okul öncesi eğitime soğuk bakan ailelerin ikna edilmesi oldukça önemli bir adımdır. Benzer şekilde okul öncesi eğitim konusunda yapılan bilgilendirme çalışmalarının çocuklar ve aileleri üzerinde olumlu etkileri araştırma sonuçlarından anlaşılmaktadır (Günalp, 2007: 5). Diğer bir anne kızını okul öncesi eğitime gönderirken okulun yakın olması, çocuğunun peşinde sokakta gezmek istemediği gibi sebeplerle çocuğunu okul öncesi eğitime gönderdiğini fakat eğitim sonunda kızında meydana gelen olumlu gelişmeleri fark ederek oğlunu bilinçli olarak okul öncesi eğitime gönderdiğini belirtmiştir.

“Kızımı gönderdiğimde bilinçli değildim ama çocuğuma çok faydası oldu. Anasınıfına gidince el becerisi gelişti. Birinci sınıfta daha rahat ettik. Okula alıştığı için okul ortamına alışmasında çok problem yaşamadık. Birçok arkadaş edindi. Daha istekli oldu, okula karşı. Oğlumu bilinçli olarak gönderdim ve onun için de çok faydalı oldu. Birçok arkadaş edindi. El becerisi gelişti. Okul ortamına alıştı.” (7.Katılımcı)

Anneler tarafından çocuğunun gelişim özellikleri ile ilgili olarak el becerisi, algılanması, konuşması ve dinleme yeteneğinin gelişmesine dair beklentiler vurgulanmaktadır. Aileler çocuklarının gelişimsel özellikleri ile ilgili olarak yaşadıkları problemlerde okul öncesi eğitimin olumlu etkisini ön plana çıkarmaktadırlar. Aileler eğitim ihtiyacı ile ilgili beklentilerini çocuğun daha iyi bir eğitim alması, birinci sınıfta daha başarılı olması, okula adapte olması, bilginin varlığının farkına varması, okulla ilgili sorumluluk alması şeklinde ifade etmişler ve bu sebeplerle okul öncesi eğitime çocuklarını gönderdiklerini belirtmişlerdir (Killen vd. 1999: 497;

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Suh-Ruu vd. 2005; Magnuson vd. 2006: 1243; Mashburn vd. 2009: 686; McCabe vd. 2011: 511).

Okul Öncesi Eğitimin kurumsal yapısının da ailelerin çocuklarını okula gönderme nedenlerine etki ettiği anlaşılmaktadır. Okulun tam gün olması, zorunlu olması, okulun mesafe olarak evlerine yakın olması ve eğitimcilerin daha deneyimli olmaları gibi sebeplerle aileler çocuklarını okul öncesi eğitime göndermektedirler. Bu sebeplerle çocuklarını okula gönderen aileler, okulun çocuklarının gelişimine etki eden işlevsel özelliklerinin de farkına varmaktadır. Çocuklarının sosyalleşmeleri ile ilgili olarak aileler; çocuğunun arkadaş edinmesi, arkadaş çevresinin gelişmesi, içine kapanık durumundan kurtulması ve paylaşmayı öğrenmesi gibi beklentilerle çocuklarını okul öncesi eğitime gönderdiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle çocuğun sosyalleşmesi ve bu konuda aileleri yaşamış olduğu problemlerin çözümünde okul öncesi eğitimin önemi ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ailelerin kişisel duygu ve düşüncelerinden kaynaklanan beklentilerin de çocuklarını okul öncesi eğitime gönderme tercihleri etkilediği görülmektedir. Aileler çocuğunun evde canı sıkılmaması, sokakta çok vakit geçirmesine engel olma ve annenin çocuğu takip etme durumu, ne öğretildiği ve nasıl bir eğitim verildiği ile ilgili merak duygusunu ifade etmişlerdir.

3.2. Kendini İfade Edebilme

Bu temada çocuğun okul öncesi eğitim aldıktan sonra konuşma, sesini kullanma, Türkçeyi kullanma ve kendini ifade edebilme becerilerinde ailelerin çocuklarında nasıl bir değişim izledikleri incelenmiştir.

Anneler genel olarak çocuklarında sesini kullanma, dudak hareketlerini tam olarak gerçekleştirilememe, konuşurken ses tonunu ve nefesini ayarlayamama, nerede nasıl konuşacağını bilememe, hangi ses tonunu nerede kullanacağını seçememe, yanlış ve eksik telaffuz, konuşma yetersizliği, peltek ve kesik kesik konuşma, isteklerini ağızla anlatma, çok hızlı ya da çok yavaş konuşma gibi sorunlar yaşadıklarını ifade etmektedirler. Katılımcılar çocuklarının okul öncesi eğitim aldıktan sonra belirtilen sorunların büyük oranda ortadan kalktığını ifade etmişlerdir. 1.Katılımcı genetik yapıdaki bozukluktan dolayı vücudunda denge problemi olan ve algılaması diğer çocuklara göre biraz daha yavaş olan bir kız çocuğunun sesleri çıkarma ve konuşma ile ilgili olarak okul öncesi eğitimden önce ve sonrasında gözlemlerini şu şekilde ifade etmektedir;

"..... Dudaklarını hareket ettirmeden kafasına göre ağız hareketlerini yapmadan konuşuyordu. Okul sonrasında ve özel eğitimi sonrasında çok düzelme oldu fakat hala bu problem çok olmasa da var. Kelimeleri söylerken aldığı nefesle kelimenin yarısı giderdi. Kelimeleri telaffuz etmesi okul öncesinde zor telaffuz ediyordu. Okul sonrasında çok düzelme oldu. Ses tonunu ayarlamasında okul öncesinde genelde kulağa fısıldamaya yöneliyordu. Öğretmeni de bunu fark etmiş ve bu duruma eğilmişti. Bu durum düzeldi. Tam cümle kuramıyordu. Cümleyi kurma-

sı bozuktuktu. *Bir* kelimesini her sözcüğün başına getiriyordu. Yersiz kullanıyordu. Okul öncesinde olumlu olumsuz cümleleri yanlış kullanıyordu. Okul sonrasında bunu daha az yapmaya başladı. Konuştuğu zaman kelimelerin yerini çok değiştiriyor. Bu tarz sorunlarda olumlu yönde ilerleme olsa da problemleri çözülmüş değil. Bu bozukluklar okumasına da etki ediyor. Anlaması da geç...Çokça değişiklik oldu. Kendini hiçbir şekilde ifade edemiyor ve savunamıyordu. Bu yüzden de gerileme oluyordu. Yaşça kendinden küçük olan çocukların bile gerisinde kalıyordu. Okuldaki grup çalışmaları ile kendini rollerine uygun konuşması gelişti. Evde oynarken kendi başına olduğunda farklı roller üstlenip rolüne uygun oynayıp konuşuyor. Benimle babası gibi konuşup oynuyor. Okul öncesinde pek anlatımı yoktu. Okul sonrasında birçok şeyde gelişti. Okula gitmeden önce bizle konuştuğu kelimeleri söylüyordu. Okulda öğrendiği, arkadaşlarından ve öğretmeninden duyduğu kelimeleri de söylüyordu. Duyduğu kelime ve şiirleri evde anlatırken duygu ve vücut hareketlerini de kullanmaya başladı. Okul öncesinde bu şekilde değildi.”

1. Katılımcının, genetik yapıdaki bozukluktan dolayı vücudunda denge problemi olan ve algılaması diğer çocuklara göre biraz daha yavaş olan bir kız çocuğu vardır, ifadesinden de anlaşıldığı üzere çocuğu okul öncesi eğitimde normal çocukların gittiği bir kurumda ve eş zamanlı olarak da özel eğitim veren bir kurumda eğitim almıştır. Bu süreç çocuğun sesini kullanma ve konuşma ile ilgili problemlerinin çözümünde olumlu bir etki yapmıştır. 1.Katılımcı okul öncesi eğitimin çocuğunun şu anda bir ilköğretim programına devam etmesinde ve başarılı bir süreç geçirmesinde en önemli etken olduğunu düşünmektedir. Okul öncesinde çocuğunun bilimsel bir destek alarak okul çağına gelmesini önemli bir süreç olarak değerlendirmekte, bu sürecin sadece evde kendisinin gayretlerine rağmen bu kadar olumlu sonuç ortaya çıkaramayacağını düşünmektedir. Kendini ifade etmeye ilişkin annelerin somut gözlemleri ve çocuklarında gördükleri değişimleri ifade eden cümleleri aşağıda verilmiştir.

“Daha önce peltekti, dili kelimeleri tam söyleyemiyordu, Öğretmeniyle nasıl konuşacağını ve dinleyeceğini, arkadaşıyla nasıl konuşacağını ve nasıl izin alındığını öğrendi. Paylaşmasını bilmiyordu, paylaşarak anlaşabileceğini, çocuklarla diyalog kurmasını okulda öğrendi” (1.Katılımcı).

“Önceden daha sesli konuşurdu, her sohbetin ortasına atlardı. Bir şey anlatırken ağlayarak anlatıyordu. Bu tarz konuşmayı bıraktı. Sohbetlere izin isteyerek veya soru sorduğumuzda katılmaya başladı. Önceden kesik kesik konuşuyordu, cümleleri tamamlamayı öğrendi. Konuştukça daha çok heveslendi okumaya, okula karşı, ilgisi ve hevesi arttı, konuşması güzelleşti. Okula gittikten sonra izin isteyerek ve alçak sesle konuşmaya başladı” (2.Katılımcı).

“Kullandığı kelime sayısı arttı, okul öncesinde uzun kelimeleri kullanmıyordu. Okul sonrasında daha uzun kelimeleri de kullanmaya başladı. Okul öncesinde kullandığı kelimelerin hangi amaçla kullanıldığının ne anlama geldiğinin farkında değildi” (3.Katılımcı).

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

“Öğretmenin de etkisiyle Bir şey söylerken bağırılmayı öğrendi. Teşekkür etmeyi, eline sağlık demeyi falan öğrendi. Daha güzel daha kibar konuşmaya başladı. Kendi fikrini de söylemeye, biz konuşurken araya girip ben de böyle düşünüyorum demeye başladı. Kendisi fikir üretmeye başladı. Olaylar hakkında yorum yapmaya başladı. Arkadaşlarıyla oynarken rolüne uygun konuşuyor ve arkadaşlarının rolüne uygun şekilde onlarla konuşuyordu. Okul öncesinde bu özelliği pek gelişmemişti, bu tarz oyunları okuldan sonra başladı, arkadaşları da çoğalmıştı” (4.Katılımcı).

“Kızım anasının gitmeden önce konuşması iyi sayılırdı fakat çok heyecanlı konuşuyordu. Okuldan sonra normal konuşmaya başladı. Söyleyeceği kelimeleri tam olarak çıkaramıyordu. Okulda bunu düzeltti. Zorlandığı kelimeleri de zaman geçtikçe düzeltti. Öğretmenlerinin de çok faydası oldu bu konuda” (7.Katılımcı).

Aileler çocuklarının kendini ifade edebilme becerilerinin okul öncesi eğitimle geliştiğini vurgulamaktadır. Ses tonunu ayarlama problem yaşayan çocukların sesini nerede nasıl kullanacağı konusunda okul öncesi eğitimin sunmuş olduğu öğrenme yaşantıları ile olumlu yönde gelişme gösterdikleri ifade edilmektedir. Özellikle eğitim ortamında uygulanan grup çalışmaları ve drama yolu ile öğretimin çocuklarının duygu ve düşüncelerini doğru olarak ifade etmede, bulunduğu role uygun davranış sergilemede ve çocuğun sosyalleşmesinde önemli katkıları olduğu görülmektedir. Çocukların kendini ifade etme yeteneğinin gelişmesi, sosyalleşmesini de olumlu yönde etkilemektedir (Oktay, 1993: 37; Powell, 2001; Rudd vd. 2007: 5). Yine aileler çocuklarının ifade yeteneğinin ve sözcük dağarcığının gelişmesinde okul ortamındaki uyaranların çeşitliliğine vurgu yapmaktadırlar.

3.3.Gördüklerini ve Duyduklarını Anlatabilme

Bu tema ile çocukların okul öncesi eğitim aldıktan sonra duyduklarını ve gördüklerini ifade edebilme becerileri konusunda annelerin gözlemleri incelenmiştir. Bu kapsamda çocukların sesleri ayırt edebilme, dinlediklerini farklı yollarla ifade edebilme, gördüklerini anlatabilme, yorum yapabilme ve özetleyebilme gibi becerilerle ilgili annelerin açıklamalarına yer verilmiştir.

“Çok girişken bir çocuk değildi, o yüzden bağırması yoktu. Ses tonunu kullanarak şarkı söylemeyi öğrendi. Arkadaşıyla nasıl konuşabileceğini, yardımlaşabileceğini ve teşekkür etmeyi öğrendi. Okuldan sonra yine duyduğu müziklere ilgisi arttı. Okuduğu hikâyeyi gelip evde anlatmaya başladı. “*Anne biz bugün hikâye öğrendik dur sana da anlatayım*”. Hikâyenin ya ortasından başlardı, aklında kalanı, kendine yarayanı ve oyunla ilgili kısımlarını daha çok anlatırdı. Okul öncesi eğitimden önce bu tarz anlatmaları yoktu zaten içine kapanık bir çocuktü. Hoşuna giden her şeyi anlatıyor bunları arkadaşları ile de paylaşıyordu. Okunan hikâye ile ilgili sorular sorabiliyordu. Okula gidince kavramaya başladı. Hikâyeyi anlatmaya ve açıklamaya başladı. Zaman geçtikçe bu özelliği gelişti. Bana sorular sormaya

başladı. “*Anne sana bilmece sorayım, masal anlatayım, bunu biliyor musun, hiç anlatmadın*”, gibi” (1.Katılımcı).

Dinlediklerine tepki verme, duyduğu seslere ilişkin yorum yapabilme ve okulda öğrendikleri şarkı, oyun gibi etkinlikleri ve ilginç bilgileri aileleriyle paylaşabilme konularında anneler, okul öncesi eğitimin faydalarını açık bir şekilde vurgulamaktadır. Çocukların duydukları seslere karşı daha seçici oldukları ve müzik eşliğinde şarkı söylemeye başladıkları ifade edilmektedir. Aynı şekilde okulda öğrenilen her türlü etkinliğin, ilginç bilgilerin ve yeni öğrenilenlerin annelerle paylaşılması ve bu konuda çocukların oldukça sabırsız olması sosyalleşmenin önemli bir basamağı olarak değerlendirilebilir. Bu noktada okul öncesi eğitim programları ile çocuklara sosyal ve iletişim becerileri gibi yeterliklerin kazandırılmasının hedeflenmesi (Senemoğlu, 1994: 22), okulda gerçekleştirilen etkinliklerin sosyalleştirme anlamında amacına ulaştığı söylenebilir. Sosyal ve duyuşsal açıdan kendini geliştiren çocukların akranları ile daha etkin iletişim kurabildiği, ailesi ve öğretmenleriyle kolay etkileşime geçebildiği, dolayısıyla akademik ve sosyal olarak daha fazla doyum sağladığı (Suh-Ruu vd. 2005; McCabe vd. 2011: 511) annelerin üzerinde birleştiği konular arasında yer almaktadır.

“Kızım daha çok duyduğu sesleri söylüyordu. Okuldan sonra daha net söylemeye başladı. ....kızım daha güzel, daha değişik anlatmaya başladı. Okulda duyduğu şiiirleri, şarkıları ve oyunları anlatıyordu. Nasıl duyduysa anlatıyordu bazen de istediği şekilde anlatıyordu. Oğlum da biraz geliştirdi. Duyduklarını anlatıyordu ama ben sorarsam anlatıyordu. Genelde aklında kalanları kopuk kopuk anlatıyordu. Ama zaman geçtikçe bu özelliği olumlu yönde geliştirdi. Birbiriyle uyumlu sesleri fark etmeleri vardı ama bu okuldan sonra daha ilerledi. Bunlarla ilgili bir şeyler anlatmaya başladılar. Bu yönde geliştirdiler” (7.Katılımcı).

“Bu konuda bir değişiklik olmadı. Önceden de aynıydı. Örneğin köpeğin sesini duyup “*anne köpek havladı*”, araba sesini duyup “*araba geçti*” diye söylüyordu. Okul öncesi eğitimin bu konuda bir katkısı olmadı. Zaten biliyordu. Fakat daha önce anlatmıyordu. Hiç öyle bir şey bilmiyordu. Tam konuşamıyordu ki anlatsın. Anaokulundan sonra anlatmaya başladı. Başkalarıyla ilgili sorular sormaya ya da sorulara cevap vermeye başladı. Seslerin benzerliğini fark etmeye başladı. Hepsi okuldan sonra oldu” (8.Katılımcı)

Çocukların okulda farklı seslere ve melodilere maruz kalması, zihin yapılarını ve düşünce dünyalarını harekete geçirmekte, bunlara bir şekilde tepkide bulunmaya ve cevap vermeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Özellikle kendilerine anlamsız gelen, daha önce sadece ses olarak duydukları anlaşılan uyarıcılara karşı anlamlı tepkiler geliştirebilmekte, okul sonrasında bunlara ilişkin yorumlar yapabilmektedirler. Merak duygusunun gelişmesi, duyduklarını ailesiyle paylaşma ihtiyacı hissetmesi ve diyalogun etkin bir tarafı olma isteği okul öncesi eğitimin çocuklara kazandırdığı temel sosyalleşme adımlarından biri olduğu söylenebilir. Okul öncesi döneme yönelik eğitim programlarının çocuklar ve aileleri üzerinde olumlu etkileri olduğu yapılan çalışmalarda vurgulanan bir nokta olarak ön plana çıkmaktadır.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Dil gelişimine ilişkin, bütün çocuklar az veya çok okulda duyduklarını evde anlatmak istemekte, öğrendikleri şarkıları tekrar etmekte ve okula ilişkin yorumlar geliştirmektedirler. Çocuklarda konuşma becerisinin ve kelime kapasitesinin gelişmesine katkı yapacak en önemli deneyimler arasında gösterilen bu tür etkinlikler (Dickinson vd. 2011: 12) dil gelişiminin en önemli unsurları arasında gösterilmektedir. Çocukların daha çok soru sormaya başlaması, sürekli bir şeyler anlatması, yeni kavramları tekrarlaması gibi etkinlikler erken yaşlarda düzenli konuşmaya başladığını göstermektedir. Bütün anneler, okul öncesi eğitimden önce pek konuşmayan, anlatmayan ve sormayan çocuklarının daha sonra bu alanlarda daha aktifleştiklerini belirtmektedir. Özellikle görsellerle yönelik ilgi ve yeteneklerin daha belirgin olarak ifade edildiği anlaşılmaktadır. Çocukların çevrelerinde gördüklerini anlatmaya başlamaları, çevrelerindeki nesnelere ve hayvanlara karşı daha önce dikkat etmedikleri noktaları ön plana çıkararak tanımlamaları, oyuncakların ve oyunların özelliklerinden bahsetmeleri annelerin dikkatini çeken önemli noktalar arasındadır.

“.....Nesnelere ilgisi çoğaldı. Her gördüğünü dışarıda olsun, evde olsun, resimde olsun, “*biz bunu yapabiliyoruz*” ya da “*anne bak biz bunu öğrendik veya görmüştük*” şeklinde anlatıyor. Gördüğü herhangi bir şeyi okuldaki şeylere benzeterek anlatıyor. Yeni gördüğü nesnelere de ilgi duyuyor. Hayvan resimleri ve hayvanın kendisiyle çok ilgiliydi. Örneğin ineklere karşı oldukça ilgili idi. Hayvanların özelliklerini ayırt etmeye başladı. İneğin süt verdiğini anlatıyor. İnekle ilgili şarkılar söylüyor ve inekleri resimlerinde kullanıyordu” (1.Katılımcı)

“Okuldan öne oyuncacı tarif ederdi. Okula gittikten sonra oynadığının bir oyuncak olduğunu, hangi özellikleri olduğunu da söylemeye başladı. Daha iyi anlatmaya başladı. Hiç görmediği şeyleri görünce sormaya başladı. “*Neden, nasıl*” diye araştırıyor. Okula gitmeden önce “*basket potası*” der geçerdi. Okula gittikten sonra onunla basket oynadığını, içine topu atıp puan kazanılacağını, oyuncacığın korunacağını, teferruatlarını, kitabın özelliklerini daha iyi anlatmaya başladı” (2.Katılımcı).

“.....Mesela “*ağaç, bize temiz bir hava sağlar, bardak su içmek için kullanılır, havlu yüzümüzü silmeye yarar*” gibi şeyler söylemeye başladı. Okul öncesinde de bu tarz söylemleri vardı fakat sadece evdeki eşyalar için söylüyordu. Okul sonrasında neyi ne amaçla kullanacağını daha fazla bilincine vardı” (3.Katılımcı).

“Öğrendiği şeylerin ne işe yaradığını, ne amaçla kullanıldığını daha iyi öğrendi. Okuldan sonra daha çok şeyi ve kullanım amacını öğrendi. Yeni gördüğü nesnelere ilgili “*anne bu ne, ne işe yarar, neden burada*” gibi sorular soruyor. Bu öğrendikleri ile ilgili kullanımı ana sınıfından sonra pek yoktu. Şimdi geliştirdi. Ona bir konu söylediğin zaman kendisi onunla ilgili hikâyeye anlatıyor ve uyduruyor” (4.Katılımcı).

“Etrafında gördüklerine karşı daha ayırt edici bakmaya başladı. Renkleri bile ayırt edemiyordu. Okulda öğrenince etrafında gördüğü nesnelere renkleri söylemeye başladı. Daha önce görmediği şeylerle ilgili olarak görüntüsü hoşuna

gidenlerin ne olduğunu, ne işe yaradığını soruyordu. Pek soru sorma özelliği yok. Okul sonrasında bu resimlerle ilgili anlatımlarda da bulunmaya başladı” (5.Katılımcı).

“Okuldan önce etrafında gördüğü şeyleri anlatıyordu ama öyle çok ilgili değildi. Bir de evde gördüğü nesnelere çok çeşitli değildi. Okuldan sonra gördüğü nesnelere ilgisi arttı. Daha çok şey anlatmaya başladı. Daha önce görmediği şeylerle ilgili sorular sormaya başladı. “*Ne işe yarıyor, onun adı ne, ne yapılıyor*” gibi sorular. Neyin hangi amaçla kullanıldığını öğrendi. Daha düzenli kullanmaya başladı” (6.Katılımcı).

“.....Nesneler ile ilgili de bir şeyi pek anlatmıyordu. Daha çok oyuncaklarla ilgileniyordu. Okuldan sonra evde kullandığı eşyalarını daha düzgün kullanmaya başladı. Yeni gördüğü şeylerin ne olduğunu, ne işe yaradığını sordu. Okulda öğrendiklerini, gördüklerini anlatmaya başladı.” (7.Katılımcı).

Annelerin ifadeleri incelendiğinde çocuklarının ayrıntıya daha dikkat etmeye başladığını ve öğrenmeye karşı isteklerinin arttığını vurguladıkları görülmektedir. Çocuklarının daha düzenli ve tertipli olmaya başlaması ve eşyalarını korumaya başlaması annelerin dikkatini çeken gelişmeler arasında yer almaktadır. Ev dışında bakılan veya erken yaşta okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların bilişsel gelişmelerinin ve sosyo duygusal uyumlarının daha yüksek olduğu (Nomaguchi, 2006: 1342) yaratıcılıklarını teşvik etme noktasında ailelere önemli görevler düştüğü belirtilmektedir (Powell, 2001: 33). Çocuklar için okul öncesi eğitim kurumunun seçiminde, planlanmasında, değerlendirilmesinde ve evde sürdürülecek etkinliklerin tamamlanmasında ailelerin işbirliği oldukça önemli kabul edilmektedir (ECEC, 2004). Araştırma sonuçları (TÜSİAD, 2005; UNICEF, 2007) aile beklentilerinin sırasıyla sosyalleşme ve okula hazırlık noktasında birleştiği ifade edilmekte, bu çalışmada annelerin görüşleriyle desteklenmektedir.

4.TARTIŞMA VE YORUMLAR

Erken çocukluk eğitimi, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle gelişim dönemleri ile öğrenme öğretme süreçleri arasındaki ilişkiyi irdeleyen araştırmalarla birlikte yoğunluk kazanmıştır. Bu dönemin verimli değerlendirilmesi ile sonraki yıllarda sağlanacak bilişsel, duyuşsal ve sosyal başarı arasındaki sıkı ilişki ülkelerin 0-6 yaş dönemi üzerine ciddi politikalar geliştirmelerine temel oluşturmuştur. Kadınların çalışma hayatına katılmaları ile bu sürece önem verilmesi bir zorunluluk halini almış, buna yönelik yasal düzenlemeler ile kurumsal gelişmeler hız kazanmıştır. Günümüzde okul öncesi eğitimde okullaşma oranları gelişmiş ülkelerin birçoğunda yüzde 70-80 düzeyinde gerçekleşmekte, bazı ülkelerde yüzde 100 oranına ulaşıldığı görülmektedir. Ülkemizde bu yönde özellikle 2000 yılından sonra büyük gelişmeler yaşanmış, yüzde 5 düzeyinde olan okul öncesi okullaşma oranları ancak yüzde 30'un üzerine çıkmıştır. Erken çocukluk eğitimine ilişkin uygulamalarda ve kurumsal gelişmelerde 15. yüzyıla uzanan bir geleneğe sahip

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

olan Türk toplumunda okul öncesi eğitimin yeterince yaygınlaşmamasının eğitim politikalarından daha çok sosyal ve kültürel yapıyla ilgili olduğu söylenebilir. Diğer eğitim kademeleri açısından gelişmiş ülkelere benzer göstergelere sahip olan Türkiye’de okul öncesi dönem okullaşma oranlarının oldukça düşük olması, gelişmiş ülkelerden farklı olarak kadınların çalışma hayatına katılması, çocuk nüfusunun yoğunluğu ve nüfus-yerleşme yapısı ile de doğrudan ilişkilidir.

Çocukların yetişkin hayatına hazırlanması amacıyla dönük olarak kurgulanmış olan eğitim kurumlarının sağladığı faydalar oldukça fazladır. Konu erken çocukluk eğitimi olduğunda ortaya çıkan fayda ve sağlanan ekonomik verim en üst düzeye ulaşmaktadır. Bu noktada altı çizilmesi gereken nokta, çocuklarda gözlenen değişim acaba normal gelişimin bir sonucu mu yoksa okul ortamının sağladığı katkıdan mı kaynaklanmaktadır. Özellikle sosyal gelişim ve davranışlarla ilgili değişimlerin okul öncesi eğitimle ilgili olduğu ailelerin güçlü vurgularından anlaşılmaktadır. Bu noktada annelerin çocuklarında gözlenen değişim ve gelişimleri, okul öncesi eğitime devam etmeyen veya daha düzensiz devam eden diğer çocuklarıyla kıyaslaması araştırmanın sonuçlarını daha anlamlı hale getirmektedir. Özellikle ailelerin sosyo-ekonomik açıdan alt düzeyden seçilmiş olması (TÜSİAD, 2005; Barnett, 2008, 20; Dickinson vd. 2011: 12) okul öncesi eğitimin etkilerinin daha net görülmesine, aile ve okul katkılarının belirgin olarak anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Araştırmaya katılan annelerin en fazla ilköğretim mezunu ev hanımlarından oluşması bu noktada anlamlı bir değişken olarak değerlendirilebilir.

Ailelerin okul öncesi eğitimden beklentileri, beklentilerinin karşılanma düzeyi ve çocuklarında gözledikleri değişimlerin belirlenmesi amacıyla yürütülen bu araştırmada erken çocukluk eğitimi ile ilgili alan uzmanlarının vurguladığı birçok faydanın ve değişimin, görüşlerine başvuru yapan anneler tarafından kendi çocukları örneğinde gözlemlendiği ifade edilmiştir. Okul öncesi eğitim konusunda yapılan bilgilendirme çalışmalarının çocuklar ve aileleri üzerinde olumlu etkileri (UNICEF, 2007: 6; Günalp, 2007, 5) ve çocukların el becerisi, algısı, konuşması ve dinleme yeteneği, psiko-motor, sosyal-duygusal, dil ve bilişsel gelişimi konularında destekleyici etkisi annelerce ifade edilmiştir (Killen vd. 1999: 497; Suh-Ruu vd. 2005: Magnuson vd. 2006: 1243; Mashburn vd. 2009: 686; McCabe vd. 2011: 511). Okul öncesi eğitimden beklentiler konusunda bütün annelerin ortak amacı çocuğun daha iyi bir eğitim alması, birinci sınıfta daha başarılı olması, okula adapte olması, bilginin varlığının farkına varması, okulla ilgili sorumluluk alması şeklinde özetlenmiştir. Çocukların kendini ifade etme yeteneğinin gelişmesi, sosyalleşmesi (Oktay, 1993: 37; Powell, 2001; Rudd vd. 2007: 5), sosyal ve duyuşsal açıdan kendini geliştiren çocukların akranları ile daha etkin iletişim kurabildiği, ailesi ve öğretmenleriyle kolay etkileşime geçebildiği, dolayısıyla akademik ve sosyal olarak daha fazla doyum sağladığı (Suh-Ruu vd. 2005; McCabe vd. 2011: 511) gibi hususlar araştırmada desteklenen sonuçlar arasında yer almaktadır.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Y. (2004). *Türk Eğitim Tarihi, M.Ö. 1000 - M.S. 2004*, 9. Baskı, Ankara Pegem A.
- Barnett, W.S. (2008). *Preschool education and its lasting effects: Research and policy, implications*. Boulder and Tempe: Education and the Public Interest Center & Education Policy Research Unit.
- Derman, M.T. ve Başal, H.A. (2010). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretimde Niceliksel ve Niteliksel Gelişmeler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (11), 560-569.
- Dickinson, D.K. and Porche, M.V. (2011). Relation Between Language Experiences in reschool Classrooms and Children’s Kindergarten and Fourth-Grade Language and Reading Abilities, *Child Development*, 1, 1–17.
- ECEC, (2004). *Early Childhood Education and Care in Finland*, Brochures of the Ministry of Social Affairs and Health, 14, Helsinki, Finland.
- Erbay, E. (2008). Okul Öncesi Eğitim Alan ve Almayan İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Becerilere Sahip Olma Düzeyleri, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi SBE.
- Eurodice. (2010). *Avrupa’da Eğitim ve Öğretim Sistemlerinin Yapısı*, Türkiye: European Commission Eurodice.
- Günalp, A. (2007). Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim çağındaki Çocukların Duygusal Gelişimine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, SBE.
- Gormley, W.T. (2007). Early Childhood Care and Education: Lessons and Puzzles. *Journal of Policy Analysis and Management*, 26 (3), 633–671.
- Karch, A. (2010). Policy Feedback and Preschool Funding in the American States, *The Policy Studies Journal*, 38 (2), 217-234.
- Killen, M. and Smetana, J.G. (1999). Social Interactions in Preschool Classrooms and the Development of Young Children’s Conceptions of the Personal, *Child Development*, 70 (2), 486–501.
- Kesicioğlu, O.S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). 60-72 Aylık Çocukların Çevreye Karşı Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (3), 37-48.
- Magnuson, K., Claudia L.M. and Waldfogel, J. (2006). Preschool and School Readiness of Children of Immigrants, *Social Science Quarterly*, 87 (5), 1241-1262.
- Magnuson, K. and Waldfogel, J. (2005). Preschool Child Care and Parents’ Use of Physical Discipline, *Infant and Child Development*, 14, 177–198.

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM VE ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

- McCabe, P.C. and Altamura, M. (2011). Empirically Valid Strategies to Improve Social and Emotional Competence of Children, *Psychology in the Schools*, 48(5), 513-540.
- Mashburn, A.J., Justice, L.M., Downer, J.T. and Pianta, R.C. (2009). Peer Effects on Children's Achievement During Kindergarten, *Child Development*, 80 (3), 686-702.
- Nomaguchi, K.M. (2006). Maternal Employment, Nonparental Care, Mother-Child Interactions, and Child Outcomes During Preschool Years, *Journal of Marriage and Family*, 68, 1341-1369.
- OECD. (2010a). *Highlights from Education at a Glance 2010*, Organisation for Economic Co-operation and Development. OECD 2010.
- OECD. (2010b). *Education at a Glance 2010*, Organisation for Economic Co-operation and Development. OECD 2010
- Oktay, A. (1993). Okul Öncesi Eğitim, *Eğitim ve Toplum*, Kış, 37-41.
- Özgan, H. (2010). Comparison of early childhood education (preschool education) in Turkey and OECD countries, *Educational Research and Review*, 5 (9), 499-507.
- Powell, D.R. (1999). *Early childhood development*. In A.J. Reynolds, H.J. Walberg, (Eds.), *Promoting positive outcomes in children*, 45-71, Washington, DC: CWLA Press.
- Rudd, K. and Macklin, J. (2007). *New Directions for Early Childhood Education*, Universal access to early learning for 4 year olds, Minister for Families-Community Services.
- Raty, H. and Kasanen, K. (2010). A Seven-Year Follow-Up Study on Parents' Expectations of Their Children's Further Education, *Journal of Applied Social Psychology*, 40 (11), 2711-2735.
- Senemoğlu, N. (1994). Okul Öncesi Eğitim Programı Hangi Yeterlikleri Kazandırmalıdır? *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 21-30.
- Snape, D. ve Spencer, L. (2003). The Foundation of Qualitative Research, In *Qualitative Research Practice*, Edited by. J. Ritche and J. Lewis, 1-23, London: Sage Publ.
- Suh-Ruu, O. and Reynolds, A. J. (2005). *Preschool Education and School Completion*, Encyclopedia on Early Childhood Development, Centre of Childhood Development.
- TÜSİAD. (2005). *Doğru Başlangıç, Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim*, TÜSİAD 2005-05. 396.
- UNICEF. (2007). *Okul Öncesi Eğitimde Bilgi Tutum Ve Uygulama Araştırması*, UNICEF, Ekim, 2007.

- Valkonava, Y. (2009). The Passion for Educating the “New Man”: Debates of Preschooling in Soviet Russia, 1917–1925. *History of Education Quarterly*, 49 (2), 211-221.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemler*, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.